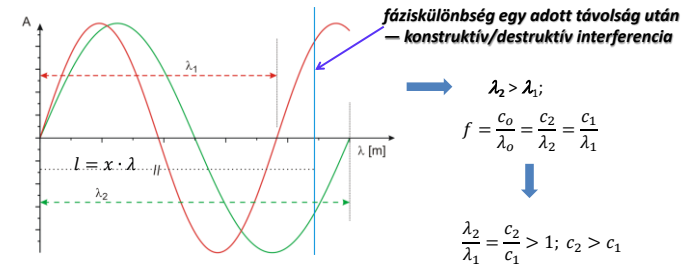

**Biomolekuláris szerkezet.
Diffrakció, röntgenkristallográfia,
fény- és elektronmikroszkópia.
Tömegspektrometria, CD.**

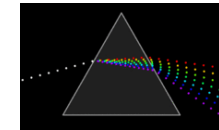

$$c_2 > c_1 \Rightarrow n_m = \frac{c_0}{c_m}$$

$$n_{m,1} = \frac{c_0}{c_{m,1}}; n_{m,2} = \frac{c_0}{c_{m,2}}$$

$$c_m = f(\nu) \quad n_m(\nu) = \frac{c_0}{c_m(\nu)}$$

Diszperzió: egy fizikai mennyiség függése a frekvenciától (hullámhossztól)

Diszperzió

A fény (elektromágneses hullámok) fizikai tulajdonságai

Intenzitás $\sim A^2$ (E,B) — hullám természet;
fázis — φ — hullám természet;
frekvencia — f or ν — hullám természet;
egyetlen foton energiája $\varepsilon = h \cdot f$ — részecske természet;

Fénysebesség — c ($c_{\text{vacuum}} \sim 3.0 \cdot 10^8 \text{ m/s.}$)

- törésmutató: $n = \frac{c_{\text{vacuum}}}{c_{\text{medium}}}$ — mennyivel "lassúbb" a fény egy közegben, mint a vákumban

energiamegmaradás törvénye: $\varepsilon_{\text{light}} = h \cdot f = \frac{c_{\text{vacuum}}}{\lambda_{\text{vacuum}}} = \frac{c_{\text{medium}}}{\lambda_{\text{medium}}}$

$$n = \frac{c_{\text{vacuum}}}{c_{\text{medium}}} = \frac{\lambda_{\text{vacuum}}}{\lambda_{\text{medium}}}$$

$$n_{21} = \frac{c_2}{c_1} = \frac{\lambda_2}{\lambda_1} \text{ következmény: ha } c_2 > c_1 \text{ then } \lambda_2 > \lambda_1;$$

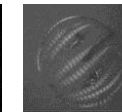
Polarizált fény — megfigyelések

polarizálatlan

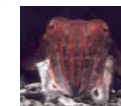

polarizált

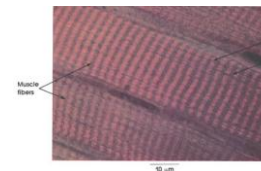

kombinált

ctenophore plankton.

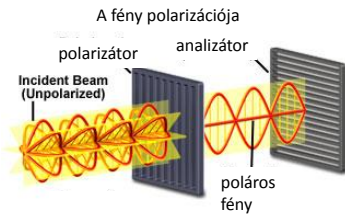
tintahal poláros fényben

harántcsíkolt izom polarizációs mikr. felvétel

A csikolat megjelenése éppen ellentétes a normál mikroszkópos képhez képest

A poláros fény

Polarized Light Microscope Configuration

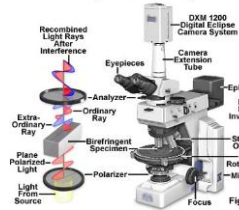
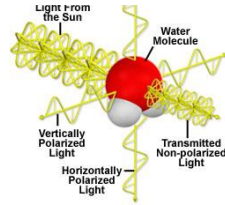

Figure 1

A napfény polarizációja szóródás révén

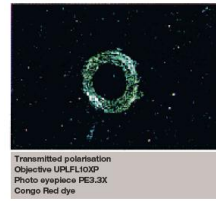
a polarizációs mikroszkóp felépítése

1-3 Renal vein with deposited amyloid (brightfield image)

Transmitted brightfield
Objective UPLFL10-xP
Photo eyepiece PE3.3 x
Congo red dye

1-4 Renal vein with deposited amyloids (polarised light image)

Transmitted polarisation
Objective UPLFL10-xP
Photo eyepiece PE3.3X
Congo red dye

keresztezett polarizátor és analízátor !

A.) reflexiós polarizáció

Brewster's Angle

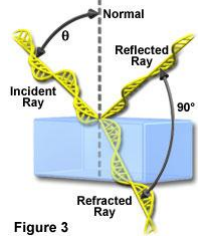

Figure 3

a reflektált sugár teljesen polarizált, ha a beesési szög = Brewster-szöggel

B.) kettőtörő kristály

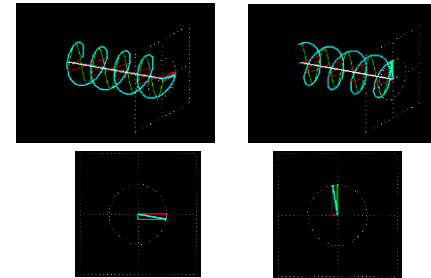
néhány kristályban, anyagban:
 $c_m = f$ (polarizációs sík)

erre a polarizációs irányú fényre ez az irány gyorsabb terjedést tesz lehetővé

Optikai kettőtörés: a törésmutató ($\sim$ fénysebesség) függ a lineárisan poláros fény polarizációs síkjától

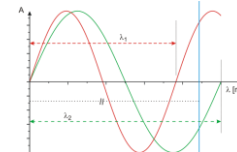
Fermat-elv: (a legrövidebb idő elve) a fény, két pont között mindig a legrövidebb időnek megfelelően terjed.

Cirkulárisan poláros fény (bal, jobb)

Néhány anyagban (kiralis rdsz.):
 $c_m = f$ (fény cirkuláris polarizációs irányától; L/D)

cirkuláris kettőtörés: a törésmutató ($\sim$ fénysebesség) függ a cirkuláris polarizációs iránytól

Dichroizmus

- 1.) Egy adott hullámhossz(tartomány) vagy áthalad, vagy teljesen reflektálódik egy anyag felületéről (dikroikus tükrök)
- 2.) A különböző polarizációs állapotú fényhullámok az anyagon áthaladva különböző mértékben abszorbeálódnak

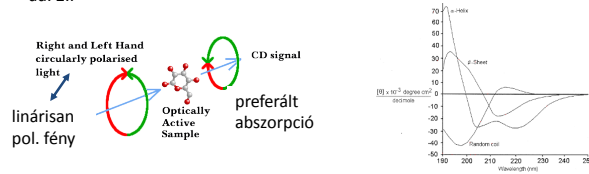
ad. 1.:

dikroikus szűrők (pl. fluor. mikroszk.) sugárostóként működhetnek

a visszavert fény színe

ad. 2.:

lineáris-, cirkuláris dikroizmus

- lineáris — az egyik síkban polarizált fényt a közeg jobban elnyeli;
- cirkuláris — az egyik cirkulárisan poláros fény jobban elnyelődik (CD)

Emlékeztető:

Diszperzió: egy fizikai tulajdonság frekvencia-függése.

CD-diszperzió vagy optikai rotációs diszperzió (ORD) — módszer a molekulák bizonyos szerkezetének vizsgálatára (konfiguráció, másodlagos szerkezet, királitás)

Összefoglalás

$$c_m = f(\nu, \text{polarizációs sík}(\nu), \text{polarizációs irány}(L.v.D.)(\nu))$$

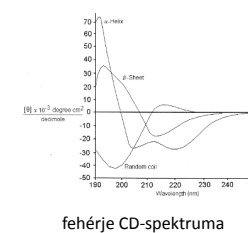
refraktométer

polarizációs mikroszk., polariméter, CD(ORD)

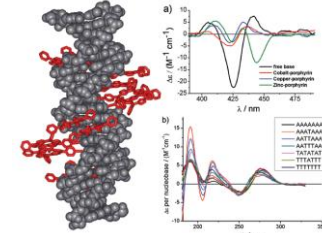
Cirkuláris dikroizmus (CD) — módszer a biológiai molekulák vizsgálatára

Elv: hullámhossz-függő cirkuláris dikroizmus

- ✓ a jobbra-, balra cirkulárisan poláros fény elnyelése különbözik a közegben;
- ÉS
- ✓ függ a frekvenciától (hullámhossztól) is

fehérje CD-spektruma

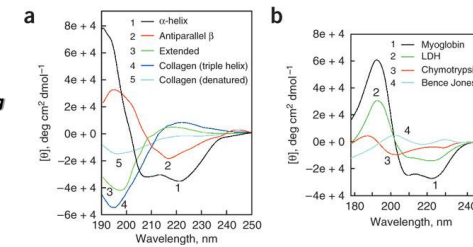
DNS CD-spektruma

Mi a CD-spektrum?

x: hullámhossz vagy frekvencia

y: a molaris extinkciós együttható különbsége a két ellentétesen cirkuláris polarizált fény között (vagy azzal arányos forgatóképesség)

Hogyan határozzuk meg a másodlagos szerkezetet?

A másodlagos szerkezetek**fehérjéknél:**

- ✓ α -helikális
- ✓ β -redő
- ✓ β -fordulat (turn)
- ✓ random coil

Elmélet: a jel amplitúdója adott hullámhosszon a négy szerkezet járulékaik összege

Feladat:

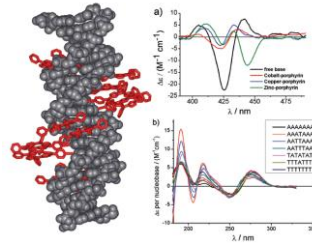
- 1. a lehetséges négy különböző szerkezet spektrumainak felvétele;
- 2. ezeknek a spektrumoknak a megfelelő súlyfaktorokkal való összegzése, hogy a vizsgált spektrum amplitúdóit előállítsuk

Eredmény:

a másodlagos szerkezet különböző járulékaik meghatározása = a súlyfaktorok megadása

DNS másodlagos szerkezetek:

- A-DNA
- B-DNA
- Z-DNA

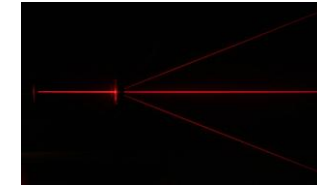
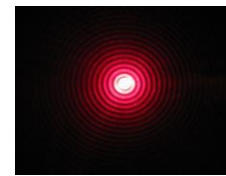
DNS CD-spektruma

Mi a diffrakció?

Richard Feynman said that:

"no-one has ever been able to define the difference between interference and diffraction satisfactorily. It is just a question of usage, and there is no specific, important physical difference between them."

He suggested that when there are only a few sources, say two, we call it interference, (kettős rés), but with a large number of sources, the process be labeled diffraction.

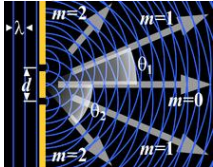
Diffrakció, mint képalkotó módszer

Kép: általában kétdimenziós információt hordozó, tároló eszköz

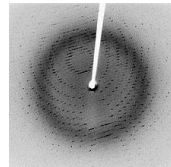
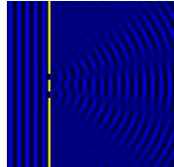
Nincs kép, ha nincsen információ;

Ha egy fizikai mennyiség nem hordoz információt, nem keletkezik kép

DE: ha egy hullám nem hordoz információt, akkor még szükséges lehet a képalkotáshoz (pl. a nulladrendű maximum nem hordoz információt egy rácstről, de ha kirekesztjük, pl. sötétlátóteres mikroszkóp, nem keletkezik kép: nincs feloldás)

kettős rés

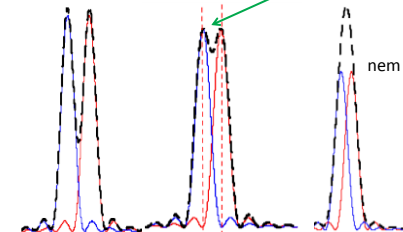

Rtg. diffrakciós kép

Rayleigh kritérium : Két fényforrás legalább az első sötét sávnak megfelelő átmérő távolságban kell legyen

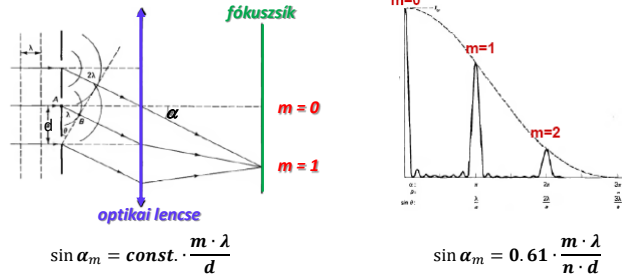
$$x_{\min} = d = 0.61 \cdot \frac{\lambda}{n \cdot \sin \alpha}$$

nem feloldható

Diffrakciós rács egyenlete

A rácsot alkotó rések száma igen nagy (pl. sejt a mikroszkópban)

összefüggés a minimálisan feloldható távolság d és a hullámhossz λ között;
a nulladrendű sugár nem hordoz információt a tárgyról

az optikailag minimálisan feloldható távolság $\sim 200 \text{ nm}$

Mi a rács?

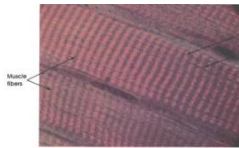
A rács egy olyan struktúra, amiben egy fizikai tulajdonság periodikusan ismétlődik.

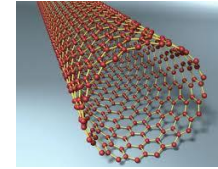
pl.: optikai eszközök

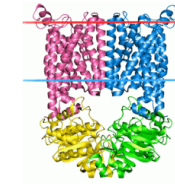
fizikai tulajdonságok:
áteresztőképesség (transzmissziós rács);
reflexióképesség (reflexiós rács);
törésmutató (fázisrács);

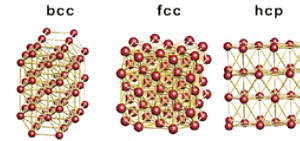
polarizáció foka

Feloldás 200 nm alatt?

szén nanocsövek

ATP-binding cassette
transporters (ABC-transporter)

különböző elemi kristályrácsok (Fe-kristály módosulatok)

Hogyan csökkentjük a hullámhosszat? I. Módszer

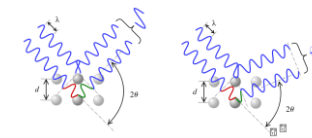
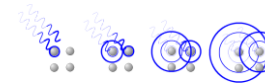
$$d_{\min} \approx \frac{m \cdot \lambda}{\sin \alpha}$$

Legyen a hullámhossz a pm-tartományban?

- Rtg. — az optikai tartomány alatt
- a diffrakciós szög akár sokkal kisebb is lehet ($< 1 \text{ deg.}$)
- a képet valami módon rekonstruálni kell (nincs lencse?!)
- feloldás határ kisebb, közel nm-es tartomány

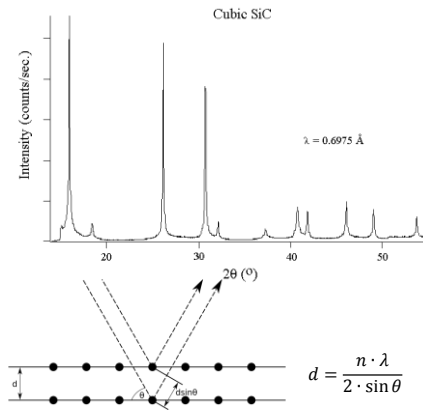
A rács fizikai tulajdonsága — reflexió:

- ✓ elektronsűrűség alapján
- ✓ magokról

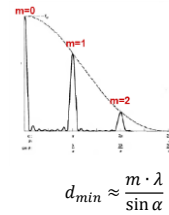

konstruktív

destruktív

Emlék: optikai rácsnál

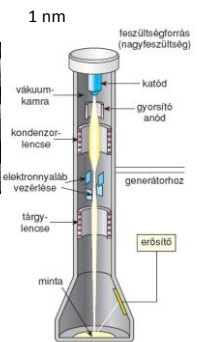
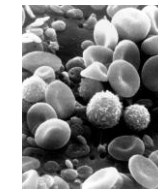
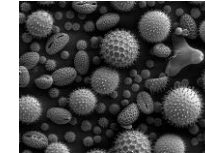
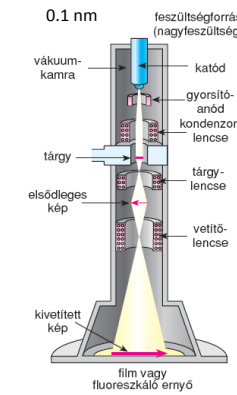

Csökkentsük a hullámhosszat? II. Módszer

em.sugárzás helyett. elektronsugár
feloldási határ ~ 50pm

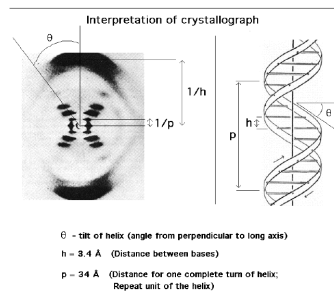
$$\lambda = \frac{h}{m_e v_e}$$

hullámhossz ~ pm
gyorsító feszültség 40-400 keV

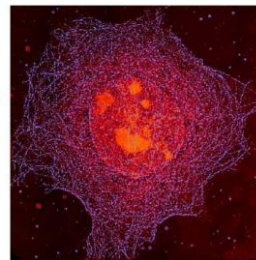

X-ray diffraction pattern from B form of DNA

After Glusker & Trueblood, *Crystal Structure Analysis: A Primer*, Oxford Univ. Press, New York, ©1972, p. 137, Fig. 39(b); found in Tinoco, Sauer & Wang, *Physical Chemistry*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J., ©1978.

Rtg. mikroszkópia!

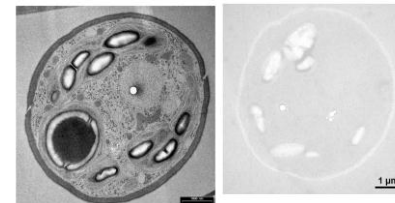

Kontrasztosítás

Az elektronok abszorpciója, szóródás alapján
(Diffrakciós és fázis kontraszt)

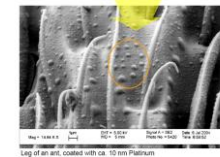
Egyikkel sem rendelkezik a biológiai szövet

TEM

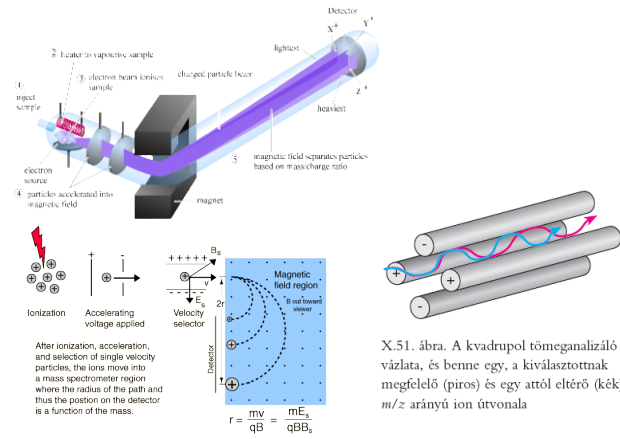
nehézfémekkel való kezelés (U, Pb, Os)

SEM

fémgőzölés

Tömeg-spektrometria

Köszönöm a figyelmet!

